

TOLERANCJA A ZJEDNOCZONA EUROPA

Proces integracji Polski z Unią Europejską i otwarcie granic spowodowało znaczną intensyfikację kontaktów między mieszkańcami różnych krajów na wielu płaszczyznach – gospodarczej, politycznej i kulturowej; następuje „spotkanie kultur”. To powinno skłaniać nas do kształtowania większej otwartości i tolerancji dla porozumienia z przedstawicielami innych kultur oraz uświadomienia sobie korzyści płynących z wielokulturowości i różnorodności.

Zjednoczenie Europy wymaga uznania równoważności różnych kultur, otwarcia się na nie i tolerancji dla „inności”, a jednocześnie kształtuje poczucie własnej tożsamości regionalnej i umożliwia zaangażowanie się w funkcjonowanie własnego środowiska. Społeczne pojęcie „inności” może dotyczyć innych narodowości, religii, środowisk kulturowych czy nawet innych regionów kraju. Wymogiem współczesnego świata i koniecznością życiową jest tolerancja wobec „inności” i różnorodności oraz wychowanie w wielokulturowości.

Idea zbliżania ludzi zamieszkujących nasz kontynent, powiększanie obszaru tolerancji i obrona fundamentalnych praw każdego człowieka stały u podstaw tworzenia **Rady Europy** już ponad 50 lat temu.

Polska jest członkiem Rady Europy od 1991r., wtedy też podpisała fundamentalny dokument RE dotyczący praw człowieka - **Europejską Konwencję Praw Człowieka i Podstawowych Wolności** (ECHR). Ratyfikowała go w 1993 roku.

RE od samego początku swej działalności - jako jeden ze swych głównych celów przyjmuje upowszechnianie standardów ochrony praw człowieka i walką z ich łamaniem, co propaguje już w 42 krajach Europy, a wkrótce - w 44 krajach.

Od ponad 50 lat Europejska Konwencja Praw Człowieka jest naczelnym instrumentem prawnym ochrony praw człowieka w Europie i wiąże wszystkie kraje członkowskie.

W Art. 1 Konwencja zapewnia każdemu człowiekowi, podlegającemu jurysdykcji krajów-sygnatariuszy, prawa i wolności określone w I rozdziale Konwencji. W Art. 14 ECHR wyrażony jest zakaz dyskryminacji dotyczący wymienionych w Konwencji praw, a jeszcze szerzej rozwinięto ten zakaz w Protokóle 12 do ECHR – „Ogólny Zakaz Dyskryminacji”.

Na straży przestrzegania zobowiązań Konwencji przez państwa członkowskie stoi **Europejski Trybunał Praw Człowieka** mający swą siedzibę w Strasbourgu.

ECHR stała się punktem wyjścia dla wielu kolejnych inicjatyw i dokumentów RE poświęconych związanym z nią zagadnieniom.

Protokół 6 do ECHR stanowi pierwszy w historii wiążący międzynarodowy instrument prawny zakazujący kary śmierci.

Europejska Konwencja o Zapobieganiu Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu -pozwala na wizytowanie miejsc, w których przebywają ludzie pozbawieni wolności i kontrolę przestrzegania zasad ECHR..

Uzupełniającym instrumentem prawnym systemu ochrony praw człowieka jest też

Europejska Karta Społeczna, która dotyczy fundamentalnych praw ekonomicznych i społecznych, m.in. niedyskryminacji w pracy.

oraz **Konwencja Ramowa o Ochronie Mniejszości Narodowych** - pierwszy w historii dokument wiążący, który chroni prawa mniejszości (m.in. w obszarze edukacji, języka, kultury, kontaktów transgranicznych) .

Te cztery konwencje stanowią kluczowe dokumenty Rady Europy stanowiące system ochrony praw człowieka.

Wprowadzenie przez RE standardów w dziedzinie poszanowania praw człowieka obejmuje też, wobec nowych wyzwań i zagrożeń, szeroki wachlarz standardów zawartych w

Rekomendacjach Komitetu Ministrów, które już obowiązują lub są jeszcze w toku opracowywania.

Brak czasu na wymienianie całej listy i pełnego zakresu prac i kampanii RE związanych z wprowadzaniem standardów w dziedzinie walki z rasizmem i nietolerancją, w ramach szerokiego obszaru ochrony praw człowieka. Odniosę się więc tylko do niektórych aspektów tej działalności.

Warto wspomnieć o powołanej przez RE w 1994r. **Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI)**. Ocenia ona proces wdrażania norm zawartych w Konwencji do krajowego systemu prawnego oraz efektywność stosowanych metod zwalczania nietolerancji, rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu - na szczeblu lokalnym, narodowym, europejskim. W efekcie takiego monitoringu, prowadzonego w krajach członkowskich RE co 2 lata, ECRI sporządza raporty nt. sytuacji w danym kraju i daje zalecenia, które powinny być zrealizowane.

W Polsce ECRI już dwukrotnie przeprowadziła badania i dwukrotnie wydała swą ocenę sytuacji i zalecenia dla rządu.

W 1966 r. Zalecenie nr 1 * wydane rządowi państw członkowskich nakazało m.in.

1. Podjęcie działań w dziedzinie oświaty i informacji w celu wzmocnienia środków walki z rasizmem, ksenofobią, antysemityzmem i nietolerancją.
2. Przyjęcie polityki uświadamiającej, że różnorodność kulturowa stanowi bogactwo społeczeństwa.
3. Zapewnienie, iż programy nauczania w szkołach, np. w dziedzinie historii, będą formułowane w ten sposób, by poprawić ocenę różnorodności kulturowej.

W 1999r. ECRI przeprowadziła drugie badanie w Polsce i wydała 5 zaleceń:

1. w kwestii polityki ogólnej - zwiększenie wysiłków na rzecz zwalczania rasizmu, nietolerancji itp.
2. w kwestii funkcjonowania wyspecjalizowanych organów na poziomie krajowym (Rzecznik Praw Obywatelskich, Komisja do Zwalczania Rasizmu i Nietolerancji),
3. w kwestii zwalczania rasizmu i nietolerancji względem Romów/Cyganów,
4. promowanie krajowych badań nad kwestią doznawania i odbierania dyskryminacji i rasizmu z punktu widzenia potencjalnych ofiar,
5. w kwestii środków zwalczania nietolerancji względem Muzułmanów.

Raporty ECRI są ważnym elementem oceny aktywności krajów członkowskich RE w sferze przestrzegania praw człowieka. ECRI dąży do utworzenia europejskiego obszaru tolerancji.

Jednym z ważnych zadań RE jest promowanie edukacji przeciwdziałającej nietolerancji i ksenofobii.

Już w latach pięćdziesiątych Komitet Ekspertów przygotował **Europejską Konwencję Kulturalną** (podpisaną w Paryżu w 1954r.) stanowiącą podstawowy instrument działania RE w dziedzinie kultury i edukacji. Powołano Komitet Edukacji przy Radzie d.s. Współpracy Kulturalnej zajmujący się m.in. przygotowaniem wieloletnich projektów edukacyjnych, doskonaleniem kwalifikacji nauczycieli, organizacją „Dnia Europy w Szkole” oraz przygotowaniem Stałej Konferencji Europejskich Ministrów Edukacji.

Stala Konferencja Europejskich Ministrów Edukacji obraduje od 1959 r. Ostatnio, w październiku 2000 r., odbyła się dwudziesta Konferencja, pod hasłem: "Polityka edukacyjna na rzecz demokracji obywatelskiej i spójności społecznej: wyzwania i strategie dla Europy". Przyjęta tam Deklaracja Ministrów kładzie nacisk na nową sytuację i nowe zagrożenia w Europie. W zwiększającym się obszarze wolności prywatnej i publicznej, w

* CRI(96)43

wielokulturowości i zróżnicowaniu, które trzeba nauczyć się akceptować w otwierającej się Europie, a z drugiej strony wobec pojawiających się przejawów polityki izolacji, ksenofobii i rasizmu, pojawiają się nowe wyzwania dla edukacji.

Ministrowie Edukacji określili wspólny cel swych działań, jakim jest kultywowanie idei demokracji obywatelskiej i spójności społecznej w społeczeństwie pluralistycznym oraz poszanowanie praw człowieka i nie wykluczanie żadnych osób czy grup z uczestnictwa w życiu społecznym*.

W realizacji tego celu zasadniczą rolę ma do odegrania edukacja i szkoła. Zgodnie ze standardami RE wszyscy muszą mieć równy dostęp do edukacji. Także mniejszości narodowe i etniczne, które mają też prawo do nauki swego języka**.

Dzięki odpowiednim programom nauczania (w tym historii i języków), szkoła staje się kuźnią demokracji obywatelskiej, kształtuje postawy zrozumienia i poszanowania praw człowieka. Jednocześnie RE wspiera edukację nauczycieli pozwalającą im stale podnosić swe kwalifikacje, szczególnie w obszarze ochrony praw człowieka i krzewienia tolerancji wobec innych.

RE duży nacisk kładzie też na kształcenie umiejętności międzykulturowych w sferze relacji osobowych i komunikacyjnych (nauka języków, propagowanie pojęcia godności ludzkiej, odpowiedzialności, tolerancji, solidarności i zasad demokracji).

Edukacja jest niezwykle ważnym narzędziem zwalczania przemocy, ksenofobii, rasizmu, agresywnego nacjonalizmu i nietolerancji. Ma więc wymiar kulturowy – uczy poszanowania dziedzictwa kulturowego i historycznego, godności wszystkich ludzi, wprowadza pokojowe relacje między różnymi kulturami i wzajemne zrozumienie, wychowuje dla pokoju.

Edukacja ma też wymiar europejski – prowadzi do uświadamiania jedności i różnorodności kultur europejskich, ich wspólnych korzeni. Ma uczyć funkcjonowania w otoczeniu europejskim.

Tak szeroko rozumiane kształcenie wymaga współdziałania szkoły, rodziny, organizacji pozarządowych, lokalnych społeczności i władz, mediów, inicjatyw kulturalnych. Musi istnieć odpowiednie otoczenie dla realizacji zamierzonych celów.

Warto dodać , że Konferencja Ministrów Edukacji opracowała program działań na lata 2001 – 2003, dotyczący zarówno szkolnictwa podstawowego i średniego, jak i wyższego.

Szkolnictwo wyższe, o czym tylko krótko tu wspomnę, leży również w zakresie zainteresowań RE. Z inicjatywy RE sformułowano w Bolonii w 1999r. tzw. **Deklarację Bolońską** – Wspólną Deklarację Europejskich Ministrów Edukacji - która stawia cel stworzenia „europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego” poprzez przyjęcie jednolitego, dwuetapowego systemu studiów, porównywalnych sposobów oceniania i wzajemnego uznawania dyplomów i stopni naukowych przy jednoczesnym zwiększeniu mobilności studentów i naukowców. Ten ambitny cel kraje członkowskie RE chcą osiągnąć do 2010 r.

* Art. 15 Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych

** Art. 14 Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych

Wracając do kwestii tolerancji i potrzeby nieustannego kształcenia w tym zakresie warto przypomnieć, że w istniejącym od 1999r. w Polsce „pluralizmie programowym” w szkołach podstawowych i gimnazjach, nauczyciel ma możliwość wyboru programu nauczania. Jedną z możliwości jest tzw. „ścieżka europejska”, której celem jest kształtowanie postawy otwartości i dialogu wznoszącej się ponad uprzedzenia i stereotypy etniczne.

Do nauczyciela należy dokonanie właściwego wyboru – jego odpowiedzialność i wiedza powinny kierować tymi wyborami. Na nim spoczywa duża część odpowiedzialności za kształtowanie postaw młodzieży. Jego codzienna relacja z uczniami może utrwalać lub osłabiać uprzedzenia, czy negatywne stereotypy dotyczące innych grup społecznych.

RE promuje „Europejski Wymiar Edukacji” zgodny z głównymi celami tej organizacji i stara się wspierać państwa członkowskie w realizacji wspólnych celów.

Mając to na uwadze, RE zaproponowała szkołom pakiet edukacyjny „Europejska Konwencja Praw Człowieka”.

Zawiera on:

1. informacje o systemie ochrony praw człowieka w RE ,
2. propozycje tematów lekcji i ćwiczenia dla uczniów (niektóre proste, inne wnikliwe).

Pakiet służy do zdobycia podstawowych informacji w zakresie praw człowieka, ułatwia przygotowanie ciekawych lekcji na ten temat i proponuje nowatorskie metody pracy w szkole.

Rada Europy wspiera w ten sposób szkoły w ich roli przygotowania uczniów do wyzwań współczesności i do pokojowego współżycia w coraz bardziej zróżnicowanym społeczeństwie jednoczącej się Europy.

Ewa Januszewicz
Koordynator Projektów
Ośrodek Informacji Rady Europy